

İlahiyat Fakültesi Öğrencilerine Göre İmam Hatip Okulları Meslek Dersleri Öğretmenlerinin Mesleki Değerlerine İlişkin Davranış Göstergeleri

Doç. Dr. Mücahit ARPACI

Özet

2005 yılından itibaren diğer alanlarda olduğu gibi Din öğretiminde yapılandırmacı yaklaşım gereği ön öğrenmelerin (görüşler, inançlar, değerler) yeni öğrenmeleri etkilemesi gerekçe gösterilerek, değerler, öğrenme alanlarıyla ilişkilendirilmiş ve öğretim programlarının bir parçası haline getirilmiştir (MEB, 2005). Bu düzenlemeyle, öğretmenlerin değerlerin öğretimine ilişkin sorumlulukları artırılmış, değer öğretiminin önemi vurgulanarak, değerlerin eğitimi öğretmenlerin inisiyatifinden kurtarılmıştır. Değerler eğitimindeki bu gelişme aynı zamanda değerler eğitimi yapacak öğretmenlerin de mesleğiyle ilgili değerlere sahip olmalarını ve mesleki yaşamlarının ayrılmaz bir parçası haline getirmelerini gerektirmektedir. Bu makalede literatürdeki mesleki değerlerden hareketle İlahiyat Fakültesi öğrencilerinin görüşlerine dayalı olarak öğretmenlerin sahip olmaları gereken mesleki değerlerin davranış göstergelerinin belirlenmesi amaçlanmaktadır. Öğretmenlik mesleğinin mesleki değerleri ile ilgili yapılan literatürden hareketle, İlahiyat son sınıf öğrencilerine din dersi öğretmenlerinde bulunması gereken değerler açık uçlu olarak sorulmuştur. Öğrenci görüşme formu kullanılarak, Dicle Üniversitesi İlahiyat Fakültesinde öğrenimlerine devam eden, öğretmenlik uygulaması dersine devam eden gönüllü öğretmen adayları üzerinde uygulanmıştır. Açık uçlu olarak hazırlanan görüşme formlarından elde edilen veriler araştırmacı tarafından betimsel analiz yaklaşımına göre analiz edilmiştir.

Anahtar Kavramlar: Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Öğretmeni, Değerler, Mesleki Değerler, Din Dersi

Professional Values of Religious Culture And Moral Course Teachers According To Students Of Faculty Of Theology

Abstract

Since 2005, as in other areas, values have been associated with learning areas and become a part of the curricula, with the reason that pre-learning (opinions, beliefs, values) affect the new learning as a requirement of constructivist approach in religious education. With this arrangement, the responsibilities of teachers regarding the teaching of values were increased and the importance of value teaching was emphasized and the education of values was saved from the initiative of teachers. This development in values education also requires that the teachers who will conduct values education have values related to their profession and make them an integral part of their professional life. In this article, it is aimed to determine the behavioral indicators of the professional values that teachers should have based on the views of the students of the Faculty of Theology based on the professional values in the literature. Based on the literature on the professional values of the teaching profession, the last year students of theology were asked open-ended values that should be found in the teachers of religion. Using the student interview form, it was applied to volunteer teacher candidates who continue their education in Dicle University Faculty of Theology and who continue their teaching practice course. The data obtained from the open-ended interview forms were analyzed by descriptive analysis approach by the researcher.

Key Concepts: Religious Culture and Ethics Teacher, Values, Professional Values, Religion Lesson.

GİRİŞ

İmam hatip meslek dersleri öğretmenlerinin, öğrencileri gerek kişisel gerekse dini anlamda yetiştirme ve rol model olma sorumluluğu tüm görevlerinin temellerini oluşturmaktadır. Öğretmelerin bu kadar önemli görevleri yerine getirmek için öncelikle belirli yeterliklere sahip olması gerekir. Ancak bu durum tek başına yeterli değildir. Öğretmenlerin gerek alan gerekse öğretmenlik yeterliklerinin yanında tutum ve davranışlarını şekillendiren mesleki etik değerlere de sahip olması gerekmektedir.

Meslek etiği, belirli bir meslek grubunun, mesleğe ilişkin olarak oluşturup, koruduğu; meslek üyelerine emreden, onları belli bir şekilde davranmaya zorlayan; kişisel eğilimlerini sınırlayan; yetersiz ve ilkesiz üyeleri meslekten dışlayan; meslek içi rekabeti düzenleyen ve hizmet ideallerini korumayı

amaçlayan mesleki ilkeler bütünü olarak tanımlanmaktadır¹. Herhangi bir mesleğin uygulanmasında meslek elemanları meslek etiğine ne kadar bağlı kalırlarsa o meslek toplum gözünde o kadar saygı ve güven kazanır. İş yaşamında meslek elemanının kendisine verilen bir işi bütün özellikleri ile kavraması mesleki açıdan değerlendirerek kendisinden beklenen hizmeti mesleğinin özelliklerine uygun olarak vermesi meslek etiğinin gereklerindedir². Mesleki etik, her zaman bir grubun eseridir. Mesleki etik, grup onu koruduğu sürece yürürlükte kalabilen ve bireylere emreden, onları şu ya da bu şekilde davranmaya zorlayan, kişisel eğilimlerine bir sınır çizen ve daha ileri gitmelerine engel olan kurallardan oluşmuştur³. Eğitimde etik, eğitimin hedefleri, değerleri ve süreçleri açısından öncelikle ele alınması gereken bir konu olarak karşımıza çıkmaktadır. Bunun en önemli nedeni eğitimin kendisinin, bireylerde davranış değişikliği yaratmak gibi iddialı bir girişim olarak ortaya çıkmasıdır⁴ (Aydın, 2013, 43).

Günümüzde tüm sosyal alanlarda olduğu gibi din eğitimi alanında da etik ve etiğe uygun davranışlar konusu çok büyük önem taşımaktadır. Çünkü etiğin konusunu, insanı doğru davranışlara yönlendiren değerler ve ilkeler sistemi oluşturmaktadır. Bu bağlamda mutluluk, erdem, iyi-kötü, vicdan, adalet, ödev, sorumluluk ve doğru, yanlış gibi kavramların bilimsel incelemelerine ve değerlendirmelerine dayanan etik aynı zamanda din eğitiminin de temel problem alanlarından. Din eğitiminin temel unsurunu oluşturan meslek dersi öğretmenlerden de görevlerini yerine getirirken mesleki etik ilkelerine uygun davranışlar sergilemeleri beklenmektedir. Öğretmenlik mesleği etik ilkeleri, öğretmenler için karşı karşıya kaldıkları değişik durumlarda onları doğru karara yönlendiren bir kılavuzdur.

2005 yılından itibaren diğer alanlarda olduğu gibi Din öğretiminde yapılandırmacı yaklaşım gereği ön öğrenmelerin (görüşler, inançlar, değerler) yeni öğrenmeleri etkilemesi gerekçe gösterilerek, değerler, öğrenme alanlarıyla ilişkilendirilmiş ve öğretim programlarının bir parçası haline getirilmiştir⁵. Bu düzenlemeyle, öğretmenlerin değerlerin öğretimine ilişkin sorumlulukları artırılmış, değer öğretiminin önemi vurgulanarak, değerlerin eğitimi öğretmenlerin insiyatifinden kurtarılmıştır. Değerler eğitimindeki bu gelişme aynı zamanda değerler eğitimi yapacak öğretmenlerin de mesleğiyle ilgili değerlere sahip olmalarını ve mesleki yaşamlarının ayrılmaz bir parçası haline getirmelerini gerektirmektedir. İHL öğretmenin görevini etkili ve doğru yapabilmesi ve öğrencinin okul içi ve dışında öğrenmelerini sürdürmesine yardımcı olması için mesleki değerlerin belirlenmesine ve bu değerler açısından değerlendirilmelerine ihtiyaç duyulmaktadır.

Literatürde, değerlerin, öğretmen ve öğretmen adayları görüşlerine göre önemsenme derecelerinin belirlendiği pek çok araştırmaya bulunmaktadır. Turan ve Aktan'ın⁶ yaptıkları araştırmaya göre, "İşbirliği ve Yardımlaşma, Tarafsızlık, Sorumluluk, Meslek ilkelerine bağlılık" gibi değerlerin okulda öncelikli var olması gerektiği sonucuna ulaşılmıştır. Aktepe ve Yel⁷, tarafından yapılan araştırmada, ilköğretim öğretmenlerinin en çok "Toplumsal adalet, Ulusal güvenlik, Aileye değer verme, Sağlıklı olma, Arkadaşlık, Dürüst olma, Sorumluluk sahibi olma ve Eşitlik" gibi değerleri önemsediklerini; en az ise "Dünya işlerinden el ayak çekme, Zengin olma, Sosyal güç sahibi olma, Otorite sahibi olma, Hırslı olma, Heyecanlı bir yaşantı sahibi olma, İtaatkâr olma ve İstek ve arzularının doyurulması anlamına

¹ İneyet Aydın, *Yönetmelik ve Örgütsel Etik*, (Ankara: Pegem Akademi Yayınları, 2012), s. 4.

² Nuran Öztürk Başpınar, Demet Çakıroğlu, *Meslek Etiği*, (Ankara: Nobel Akademik Yayıncılık, 2012), s. 60.

³ Menşure Kolçak, *Meslek Etiği*, (Bursa: Ekin Yayınları, 2013), s. 73.

⁴ Aydın, *Yönetmelik, Mesleki ve Örgütsel Etik*, s. 43.

⁵ MEB, Milli Eğitim Bakanlığı Talim Terbiye Kurulu Başkanlığı, İlköğretim Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Dersi Öğretim Programı, (Ankara: MEB Yayınları, 2005)

⁶ Selahattin Turan, Dilek Aktan, "Okul Hayatında Var Olan ve Olması Düşünülen Sosyal Değerler", *Türk Eğitim Bilimleri Dergisi*, 6/ 2 (2008): 227-259.

⁷ Vedat Aktepe, Selma Yel, "İlköğretim Öğretmenlerinin Değer Yargılarının Betimlenmesi: Kırşehir İli Örneği", *Türk Eğitim Bilimleri Dergisi*, 7/ 3 (2009): 607-622.

gelen zevk” gibi değerleri önemsediklerini belirlenmiştir. Sezgin’in⁸ yaptığı araştırmada, öğretmenlerin bireysel açıdan “Dürüstlük, Güven ve Saygı” değerlerini ilk sıralarda öncelikli gördükleri; “Risk alma” değerini ise son sırada öncelikli gördükleri belirlemiştir. Kolaç ve Karadağ⁹ tarafından öğretmen adayları üzerinde yapılan araştırmada, öğretmen adaylarının en fazla önemsedikleri değerlerin “Evrensel değerler, İnsan onuruna ve haklarına saygı, Düşünce ve inanç özgürlüğü, Dünya barışını koruma, Sevgi, Eşitlik, Adil olma, Hoşgörü, Dayanışma-yardımlaşma” olduğu sonucuna ulaşmıştır. Arpacı¹⁰ tarafından Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi öğretmenleri örneğinde yapılan araştırmada, öğretmenlerin en önemli gördükleri değerlerin sırasıyla “dürüstlük”, “adalet” ve “doğruluk” değeri olduğu tespit edilmiştir. Yine Arpacı¹¹ tarafından Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi öğretmen adayları örneğinde yapılan araştırmada, öğretmen adaylarının en önemli gördükleri değerlerin sırasıyla “dürüstlük”, “adalet” ve “doğruluk” değeri olduğu tespit edilmiştir. İlgili araştırma sonuçları, işbirliği ve yardımlaşma, sorumluluk alma, adalet, dürüst olma, sevgi” değerlerinin önemsenen değerler olarak ön plana çıkması açısından benzerlik göstermektedir.

Litaretürde, öğretmen ve değerler konusunun birlikte ele alındığı çalışmalarda, öğretmenlerin programlardaki değerlere, değer eğitime ve değerlerin öğrencilere kazandırılmasında kullanılan yaklaşımlara ilişkin görüşlerinin belirlendiği çalışmalara yer verilmektedir. Ayrıca son zamanlarda içinde bazı değerleri de barındıran öğretmenlik mesleği etik ilkeleri belirlenmiştir. Ancak bu çalışmalarda İmam Hatip okulları öğretmenlerinin mesleki değerlerine yer verilmemiştir. Ayrıca İmam Hatip okulları öğretmenlerinin yeterliklerinin belirlenmesine ilişkin yapılmış çalışmalarda öğretmenlerin yalnızca meslek bilgisine ilişkin yeterliklerinin belirlenmesi, öğretmenlerin değerlerine ilişkin yeterliklere yer verilmemiştir.

Bu makalede; İmam Hatip okulları meslek dersleri öğretmenlerinin mesleki değerlerinin belirlemeye yönelik bir çalışma olması açısından önemlidir. İmam Hatip okulları meslek dersleri öğretmenlerinin mesleki değerlerinin açık ve belirgin bir biçimde belirlenmesi ile öğretmenlerin, mesleğin gerekliliklerini yerine getirirken nelerin tarafında ya da nelerin karşısında olacakları, karşılaştıkları herhangi bir olay ya da durum karşısında ne yapacakları ve bunların gerekçeleri belirlenmesinde temel teşkil etmesi bağlamında önemlidir.

Bu tebliğin problemini, literatürdeki mesleki değerlerden hareketle İlahiyat Fakültesi öğrencilerinin görüşlerine dayalı olarak öğretmenlerin sahip olmaları gereken mesleki değerlerin davranış göstergelerinin belirlenmesi oluşturmaktadır. Literatürdeki araştırmalardan hareketle en çok önemsenen mesleki değerler, “Öğrenmeye açık olma, Sorumluluk sahibi olma, Dürüst olma, Bilimsel düşünme, Farklılıklara saygı duyma, Mesleki bağlılık duyma ve Hoşgörülü olma”dır.

Araştırmanın Modeli

Öğretmenlik mesleğinin mesleki değerleri ile ilgili yapılan literatürden hareketle, belirlenen 7 mesleki değer (Öğrenmeye açık olma, Sorumluluk sahibi olma, Dürüst olma, Bilimsel düşünme, Farklılıklara saygı duyma, Mesleğine bağlılık duyma, Hoşgörülü olma) ankette yer almasına karar verilmiştir. Bu 7 değere ilişkin davranış göstergelerinin belirlenmesine olanak sağlayacak Öğrenci Görüşme Formu hazırlanmıştır. Öğrenci görüşme formu kullanılarak, Dicle Üniversitesi İlahiyat Fakültesinde öğrenimlerine devam eden, öğretmenlik uygulaması dersi almış gönüllü 164 öğretmen adayı üzerinde

⁸ Feridun Sezgin, “ İlköğretim Okulu Öğretmenlerinin Bireysel ve Örgütsel Değerlerinin Uyumu (Ankara İli Örneği)” “Doktora Tezi”, Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü.

⁹ Emine Kolaç, Ruhan Karadağ, “Türkçe Öğretmeni Adaylarının "Değer" Kavramına Yükledikleri Anlamlar ve Değer Sıralamaları”, *İlköğretim Online*, 11/3 (2012): 762-777.

¹⁰ Mücahit Arpacı, “Öğretmen ve Velilerin İDKAB Dersinde Değerler ve Değerler Eğitimi Hakkındaki Görüşleri -Diyarbakır Örneği-”, *Marife Dini Araştırmalar Dergisi*, 14/2 (2014): 107-121.

¹¹ Mücahit Arpacı, “Din Kültürü Ve Ahlak Bilgisi Öğretmeni Adaylarının Değer Ve Değerler Eğitime İlişkin Görüşleri”, *Din Bilimleri Akademik Araştırma Dergisi*, 13/2 (2013):205-228

uygulanmıştır. Açık uçlu olarak hazırlanan anket formlarından elde edilen veriler araştırmacı tarafından betimsel analiz yaklaşımına göre analiz edilmiştir.

Araştırmanın Bulguları

Öğretmen adaylarından, “Öğrenmeye açık olma” değerine sahip olan öğretmenlerin göstermesi gereken davranışları belirtmeleri istenmiştir. Öğretmen adaylarına göre “Öğrenmeye açık olma değerine” değerine sahip olan öğretmenlerin göstermeleri gereken davranışlar Tablo 1’de verilmiştir.

Tablo 1. “Öğrenmeye açık olma” Değerine İlişkin Davranış Göstergeleri

Kişisel Gelişimini Sağlama	<ul style="list-style-type: none"> •Yeniliklere açık olma: 70 •Araştırmacı ruha sahip olma: 44 •Öğrenmenin yaşam boyu devam ettiğinin bilincinde olma: 32 •Kitle iletişim araçlarını kullanabilme: 10 •Öğrendiklerini içselleştirebilme: 2
Özdeğerlendirme Yapabilme	<ul style="list-style-type: none"> •Eleştiriye açık olma: 34 •Kendi kabuğuna çekilmeden/ben bilirim havasına girmeden öğrenmeye devam etme: 25 •Önyargılı, taassupçu olmama/dogmatik düşünmeme: 24 •Farklı bakış açılarına sahip olma: 20 •Her şeyin kendi bilgisiyle sınırlı olmadığını farkında olma: 12 •Bilmediği konularda bilmiyorum diyebilme: 7
Meslekî Gelişimini Sağlama	<ul style="list-style-type: none"> •Alanı ile ilgili araştırmaları takip etme: 47 •Akademik faaliyetlere katılım (Hizmet içi eğitim, konferans, seminer):12 •Alanıyla ilgili farklı kaynaklara açık olma: 7 •Özellikle özel öğretim yöntemleri alanındaki yenilikleri takip: 6 •Diğer meslektaşlarıyla iletişim: 4 •Kitabi bilgilerle sınırlı kalmama: 3
Öğrencilere Değer Verme, Saygı Gösterme ve Öğrencileri Anlama	<ul style="list-style-type: none"> •Öğrendiklerini öğrencileriyle paylaşma: 20 •Hoşgörülü tutum sergileme: 18 •Öğrencilerden de bir şeyler öğrenilebileceğinin farkında olma: 14

Tablo 1’deki verilerden hareketle öğretmen adayları, İmam Hatip meslek dersleri öğretmenin öğrenmeye açık olabilmesi için öncelikle “Kişisel Gelişimini Sağlama” davranışlarını göstermesi gerektiğini belirtmişlerdir. Öğretmen adaylarına göre öğretmenlerin kişisel gelişimini sağlama davranış göstergeleri ise, “Yeniliklere açık olma, araştırmacı ruha sahip olma, öğrenmenin yaşam boyu devam ettiğinin bilincinde olma, kitle iletişim araçlarını kullanabilme, öğrendiklerini içselleştirebilme”dir.

Öğretmen adaylarına göre, İmam Hatip meslek dersleri öğretmenin öğrenmeye açık olabilmesi için “Özdeğerlendirme Yapabilme” davranışlarını göstermesi gerektiğini belirtmişlerdir. Öğretmen adaylarına göre öğretmenlerin özdeğerlendirme yapabilmeleri için ise, “Eleştiriye açık olma, kendi kabuğuna çekilmeden/ben bilirim havasına girmeden öğrenmeye devam etme, önyargılı, taassupçu olmama/dogmatik düşünmeme, farklı bakış açılarına sahip olma, her şeyin kendi bilgisiyle sınırlı

olmadığının farkında olma, bilmediği konularda bilmiyorum diyebilme” davranışlarını göstermeleri gerekmektedir.

Öğretmen adaylarına göre, İmam Hatip meslek dersleri öğretmenin öğrenmeye açık olabilmesi için “Meslekî Gelişimini Sağlama” davranışlarını göstermesi gerektiğini belirtmişlerdir. Öğretmen adaylarına göre öğretmenlerin meslekî gelişimini sağlama için ise, “Alanı ile ilgili araştırmaları takip etme, akademik faaliyetlere katılım (Hizmet içi eğitim, konferans, seminer), alanıyla ilgili farklı kaynaklara açık olma, özellikle özel öğretim yöntemleri alanındaki yenilikleri takip, diğer meslektaşlarıyla iletişim, kitabi bilgilerle sınırlı kalmama” davranışlarını göstermesi gerekmektedir.

Öğretmen adaylarına göre, İmam Hatip meslek dersleri öğretmenin öğrenmeye açık olabilmesi için “Öğrencilere Değer Verme, Saygı Gösterme ve Öğrencileri Anlama” davranışlarını göstermesi gerektiğini belirtmişlerdir. Öğretmen adaylarına göre öğretmenlerin öğrencilere değer verme, saygı gösterme ve öğrencileri anlama için ise, “Öğrendiklerini öğrencileriyle paylaşma, hoşgörülü tutum sergileme, öğrencilerden de bir şeyler öğrenilebileceğinin farkında olma” davranışlarını göstermesi gerekmektedir.

Öğretmen adaylarının öğrenmeye açık olma değer ile ilgili yazdıklarından bazı örnekler şunlardır:

“Kendisini tamamıyla her konuda otorite saymaz, herkesten birşey öğreneceğinin bilincinde olur. Gerekirse öğrencisinden bile bir şeyler öğrenir”, “Öğrenmenin yaşamboyu devam ettiğinin bilincinde olur ve bu duruma göre davranır”, “Öğretmen her zaman öğrenmeye açık olmalıdır. Aynı zamanda öğrendiklerini öğretmeye de açık olmalıdır”, “Birey öğretmen olsa bile öğrenmeden vazgeçmemeli yani okumaya, araştırmaya devam etmelidir. Nasıl bir usta işini öğrendikçe malzemelerini atmıyorsa, yoluna daha iyi devam ediyorsa birey öğretmen olduktan sonar daha çok okumalı, öğrencileriyle birlikte öğrenmeye açık olmalıdır”, “Bu ilim iyidir, bu kötüdür değil hepsini öğrenmek, hepsine açık olmak gerekir”, “Eleştiriye açık, farklı görüşleri kabul ederek kendini, öğretim şeklini sorgulayıp daha araştırmacı ve yenilikçi olma davranışlarını göstermelidir”, “Sadece kitaplardan değil öğrencilerden de bir şeyler öğrenileceğini farkında olmalı”, “Eleştiriye açık olmalı”, “Kendi kabuğuna hapsolmaz. Devamlı bir öğrenme faaliyeti içersindedir ve güncel konularla yakından ilgilidir”, “Sadece öğreten değil aynı zamanda öğrenmeye duyarlı olmalıdır”, “Teknolojik gelişmeleri takip ederek öğrencilerine yetişebilir. Bu sayede onlarla iletişimi gelişir”, “Bu değere sahip öğretmen öğrencilerinin farklı görüşlerine saygılı olmalıdır”, “Kendi alniyla ilgili sürekli bir araştırma içersinde olur. Herşeyin kendi bilgisiyle sınırlı olmadığını bilir. Kendini günceller”, “Öğretmen önyargılı ve taassupçu olmamalıdır”, “Atandım bitti diye düşünmeden kendinin geliştirir. Gerek alanda gerekse genel kültür ve teknoloji alanında öğrenme açık olmalıdır”, “Özeleştiriyi yapmaktan çekinmez”, “Her zaman ilk günkü öğrenme heyecanının devam ettirmelidir. Bunun için hizmetiçi eğitimi, sempozyum vb. akademik çalışmalar katılmalı, kendi alanı ve diğer alanlarda kendini geliştirmelidir”, “Öğrenmeye açık olma, öğretmenin her zaman bilgiye aç olması anlamına gelir bence. Farklı bilgileri öğrenme, bilmediğini ve yeni şeyler gerektiğini anlamalıdır. Herşeyi biliyor edasına kapılmamalıdır. Sert ve kuralcı olmamalı, bilgi kimden geliyorsa gelsin eğer niteliği artıracak bilgi ise almaya açık olmalıdır”.

Öğretmen adaylarından, “Sorumluluk Sahibi Olma” değerine sahip olan öğretmenlerin göstermesi gereken davranışları belirtmeleri istenmiştir. Öğretmen adaylarına göre “Sorumluluk Sahibi Olma” değerine sahip olan öğretmenlerin göstermeleri gereken davranışlar Tablo 2’de verilmiştir.

Tablo 2. “Sorumluluk Sahibi Olma” Değerine İlişkin Davranış Göstergeleri

Meslekî Yasal Sorumluluklarını Yerine Getirme	<ul style="list-style-type: none"> •Derslerine zamanında girerek derslerinin hakkını vermek: 30 •Derslerine gereken önemi vermek: 30
Kişisel Gelişimi konusunda sorumluluk Bilincine Sahip Olma	<ul style="list-style-type: none"> •Görev ve rollerinin bilincinde olmak: 60 •Rol model olma: 56 •Plan ve programlı olmak: 32 •Düzenli ve dengeli davranışlara sahip olma: 25 •Öğrencilere verdiği sözü tutma: 6 •Kendi potansiyelinin farkında olmak: 4 •Kılık kıyafetine dikkat eden:4 •Gözlem yeteneği: 2
Öğrenciye Karşı Kendini Sorumlu Hissetme	<ul style="list-style-type: none"> •Öğrencisini dikkate alan/ Öğrencilerine karşı duyarlı olan: 18 •Öğrencinin başarısı için veli-toplum ilişkisinin bilincinde olmak:13 •Sorumluluk alanının sadece ders olmadığını öğrencinin her türlü gelişimine katkıda bulunma şuurunda olan:6 •Derslerinde tüm öğrencilerini önemseyen: 4
Topluma Karşı Kendini Sorumlu Hissetme	<ul style="list-style-type: none"> •Okul dışında da görevinin farkında olarak veli-toplum ilişkisini kurmak: 13 •Vatandaşlık görevlerinin yerine getirmek: 4
Vicdani Sorumluluk	<ul style="list-style-type: none"> •İlkeli ve Duyarlılık:25 •Emanet bilinci: 22 •Mesleği sadece iş olarak görmez farklı anlamlar yükler: 12 •Geleceğe hazır öğrenci yetiştirmenin farkında olan:6

Tablo 2’deki verilerden hareketle öğretmen adayları, Öğretmen adaylarına göre, İmam Hatip meslek dersleri öğretmenin sorumluluk sahibi olabilmeleri için öncelikle “Meslekî Yasal Sorumluluklarını Yerine Getirme” davranışlarını göstermesi gerektiğini belirtmişlerdir. Öğretmen adaylarına göre öğretmenlerin meslekî yasal sorumluluklarını yerine getirmek için ise, “Derslerine zamanında girerek derslerinin hakkını vermek, derslerine gereken önemi vermek” davranışlarını göstermeleri gerekmektedir.

Öğretmen adaylarına göre İmam Hatip meslek dersleri öğretmenin sorumluluk sahibi olabilmeleri için “Kişisel Gelişimi Konusunda Sorumluluk Bilincine Sahip Olma” davranışlarını göstermesi gerektiğini belirtmişlerdir. Öğretmen adaylarına göre öğretmenlerin kişisel gelişimi konusunda sorumluluk bilincine sahip olması için ise, “Görev ve rollerinin bilincinde olmak, rol model olma, plan ve programlı olmak, düzenli ve dengeli davranışlara sahip olma, öğrencilere verdiği sözü tutma, kendi potansiyelinin farkında olmak, kılık kıyafetine dikkat etmek, gözlem yeteneği” davranışlarını göstermeleri gerekmektedir.

Öğretmen adaylarına göre, İmam Hatip meslek dersleri öğretmenin sorumluluk sahibi olabilmeleri için “Öğrenciye Karşı Kendini Sorumlu Hissetme” davranışlarını göstermesi gerektiğini belirtmişlerdir. Öğretmen adaylarına göre öğretmenlerin öğrenciye karşı kendini sorumlu hissetmesi için ise, “Öğrencisini dikkate alan/ Öğrencilerine karşı duyarlı olan, öğrencinin başarısı için veli-toplum ilişkisinin bilincinde olmak, sorumluluk alanının sadece ders olmadığını öğrencinin her türlü gelişimine katkıda bulunma şuurunda olan, derslerinde tüm öğrencilerini önemseme” davranışlarını göstermeleri gerekmektedir.

Öğretmen adaylarına göre, İmam Hatip meslek dersleri öğretmenin sorumluluk sahibi olabilmeleri için “Topluma Karşı Kendini Sorumlu Hissetme” davranışlarını göstermesi gerektiğini belirtmişlerdir. Öğretmen adaylarına göre öğretmenlerin topluma karşı kendini sorumlu hissetmesi için ise, “Okul dışında da görevinin farkında olarak veli-toplum ilişkisini kurmak, vatandaşlık görevlerinin yerine getirmek” davranışlarını göstermeleri gerekmektedir.

Öğretmen adaylarına göre, İmam Hatip meslek dersleri öğretmenin sorumluluk sahibi olabilmeleri için “Vicdani Sorumluluk” davranışlarını göstermesi gerektiğini belirtmişlerdir. Öğretmen adaylarına göre öğretmenlerin vicdani sorumluluk sahibi olabilmesi için ise, “İlkeli ve Duyarlılık, emanet bilinci, mesleği sadece iş olarak görmez farklı anlamlar yüklemek, geleceğe hazır öğrenci yetiştirmenin farkında olma” davranışlarını göstermeleri gerekmektedir.

Öğretmen adaylarının sorumluluk sahibi olma değer ile ilgili yazdıklarından bazı örnekler şunlardır:

“Herşeyi öğrencinin ya da ailesini üzerine yıkmaz. Öğrencinin başarısızlığında kendi payınında olduğunun farkındalığıyla hareket eder. Aynı zamanda kendi sorumluluklarının bilincinde olur, üzerine düşeni yapar, herşeyi idare yıkmaz”, “Öğretmen sorumluluk sahibi olmalıdır çünkü sorumluluk sahibi olmalıdır çünkü sorumluluk sahibi bireyler yetiştirmesi kendisinin sorumluluklarının farkında olmasına bağlıdır”, “Mesleğinin gereklerini en iyi şekilde yerine getirir, derse ve öğrencilerine para kazanmanın bir aracı gibi bakmaz, öğrencilerinin özel durumlarından haberdar olur, verdiği ödevlerin takibini yapar, koyduğu kurallara başta kendisi uyararak öğrencilerine örnek olur”, “Öğretmen öğrencilerinin her yönüyle kendine eminent olduğunun bilincinde olmalı ve onların eğitim yönüyle geliştirmenin yanında onlara hayata karşı bir bakış açısı kazandırabilmelidir”, “Öğretmen ne yaptığının bilincinde olmalıdır. Öğrencilere kazandırmak istediği hedeflerin farkında olmalı ve ona göre davranmalıdır. Dersine önem verilmel ve bu dersin önem derecesinin bilincinde olmalıdır”, “Öğrencilere haksızlık yapmayan ve herhangi bir hakka girmemeye özen gösteren öğrencileri gereksiz yere azarlamayan ve şiddet uygulamayan, öğrencileri emanet olarak görüp kardeşi gibi koruyan öğretmen olmalıdır”, “Öğretmene “yapacağım” dediği şeyleri yapar”, “Öğrencilere karşı görevlerini en iyi şekilde yerine getirerek okula, ailesine, eğitime ve ülkesine karşı görevlerini yerine getirir”, “Dersi boş geçirerek değil hakkını vererek, yani derste öğrencilere kazandırılması gereken kazanımları, değerler nelerse onu yapmalıdır”, “Muhatap olduğu öğrencilerle empati yaparak, davranışlarının onların zihin dünyalarında nasıl etkiler bırakacağını sorumluluğunu taşır. Özellikle de bizim branşımızda”, “Aidiyet duygusu taşımalıdır”.

Öğretmen adaylarından, “Dürüst olma” değerine sahip olan öğretmenlerin göstermesi gereken davranışları belirtmeleri istenmiştir. Öğretmen adaylarına göre “Dürüst olma” değerine sahip olan öğretmenlerin göstermeleri gereken davranışlar Tablo 3’te verilmiştir.

Tablo 3. “Dürüst olma” Değerine İlişkin Davranış Göstergeleri

Özsaygıya Sahip Olma	<ul style="list-style-type: none"> •Söz ve davranışlarında tutarlı olmak: 44 •Öncelikle kendisine karşı dürüst olmak/kendi davranışlarını gözden geçirmek: 40 •Yalan söylememek: 30 •Her koşulda her zaman doğru olmak/söylemek: 28 •Tutarlı olmak: 14 •Riyakar olmamak: 5
Rol Model Bilincinde Olma	<ul style="list-style-type: none"> •Rol model olma: 76 •Öğrenciyle iletişimini doğruluk üzerine kurgulamalı: 20 •Öğrencilerine yapamayacağı konularda söz vermemek:20 •Öğrencilere rehberlik yapmak: 6
Öğrenciye Karşı Dürüst Olma	<ul style="list-style-type: none"> •Öğrencileri arasında ayım yapmama(Zeki, tembel , din, ırk, dil vb): 35 •Güven duygusu verme: 30 •Öğrencilere karşı samimi olmak:15 •İçtenlik:15 •Öğrencilerle açık konuşma: 4
Öz Değerlendirme Yapabilme	<ul style="list-style-type: none"> •Eleştiriye açık olma: 24 •Objektif olmak: 20 •Tarafsızlık:4
Topluma Karşı Dürüst Olma	<ul style="list-style-type: none"> •Emanet duygusu: 10 •Toplumun değer yargılarının farkında olma: 4 •Hasta olmadıkları halde rapor almak: 4

Tablo 3'teki verilerden hareketle öğretmen adayları, İmam Hatip meslek dersleri öğretmenin dürüst olma değerine sahip olabilmesi için öncelikle “Özsaygıya Sahip Olma” davranışlarını göstermesi gerektiğini belirtmişlerdir. Öğretmen adaylarına göre öğretmenlerin özsaygıya sahip olma göstergeleri ise, “Söz ve davranışlarında tutarlı olmak, öncelikle kendisine karşı dürüst olmak/kendi davranışlarını gözden geçirmek, yalan söylememek, her koşulda her zaman doğru olmak/söylemek, tutarlı olmak, riyakar olmamak”tır.

Öğretmen adaylarına göre, İmam Hatip meslek dersleri öğretmenin dürüst olma değerine olabilmeleri için “Rol Model Bilincinde Olma” davranışlarını göstermesi gerektiğini belirtmişlerdir. Öğretmen adaylarına göre öğretmenlerin rol model bilincinde olabilmeleri için ise, “Rol model olma, öğrenciyle iletişimini doğruluk üzerine kurgulama, öğrencilerine yapamayacağı konularda söz vermemek, öğrencilere rehberlik yapma” davranışlarını göstermeleri gerekmektedir.

Öğretmen adaylarına göre, İmam Hatip meslek dersleri öğretmenin dürüst olma değerine olabilmeleri için “Öğrenciye Karşı Dürüst Olma” davranışlarını göstermesi gerektiğini belirtmişlerdir. Öğretmen adaylarına göre öğretmenlerin öğrenciye karşı dürüst olabilmeleri için ise, “Öğrencileri arasında ayım yapmama (Zeki, tembel , din, ırk, dil vb), güven duygusu verme, öğrencilere karşı samimi olmak, içtenlik, öğrencilerle açık konuşma” davranışlarını göstermeleri gerekmektedir.

Öğretmen adaylarına göre, İmam Hatip meslek dersleri öğretmenin dürüst olma değerine olabilmeleri için “Öz Değerlendirme Yapabilme” davranışlarını göstermesi gerektiğini belirtmişlerdir.

Öğretmen adaylarına göre öğretmenlerin öz değerlendirme yapabilmeleri için ise, “Eleştiriye açık olma, objektif olmak, tarafsızlık” davranışlarını göstermeleri gerekmektedir.

Öğretmen adaylarına göre, İmam Hatip meslek dersleri öğretmenin dürüst olma değerine olabilmeleri için “Topluma Karşı Dürüst Olma” davranışlarını göstermesi gerektiğini belirtmişlerdir. Öğretmen adaylarına göre öğretmenlerin topluma karşı dürüst olabilmeleri için ise, “Emanet duygusu, toplumun değer yargılarının farkında olma, hasta olmadıkları halde rapor almamak” davranışlarını göstermeleri gerekmektedir. Öğretmen adaylarının dürüst olma değer ile ilgili yazdıklarından bazı örnekler şunlardır:

“En iyi örnek olur. Öğrencilere dürüst olun dersen eğer kendisi dürüst değilse o zaman hiçbir tesiri olmaz”, “Öğretmen doğru konuşmalı ve örnek olmalı, söz ve eyleminde tutarlı olmalı, örnek bir ahlaka sahip olmalı”, “Yaptığı işlerde her zaman tavizsiz dürüst ve doğruluk üzerindedir. Dürüstlük kavramını hayatının sadece meslek bölümüne değil bütün yönlerine endekslidir”, “öğrencileri içten ve samimi ilişkiler içerisinde olmalıdır. Bir konu hakkında bilgisi yoksa bilmiyorum diyebilmelidir”, “Her öğrenciye objektif ve nasıllarsa öyle davranır ve değerlendirir. Ayrımcılık yapmaz, öğrencileri arasında adaleti sağalamaya çalışır”, “Yalandan ve herhangi hilafı vaki davranıştan fersah fersah uzak olmalıdır”, “Bir öğretmen öğrenci için sadece öğretmen olmadı ve olmayacak. Rol model, kahraman, anne, abi vb. Bir çok kalıba sığdırılacak. Öğretmenin bunu göz önünde bulundurması ve aktaracağı ahlaki değerlere önce kendisi sahip olmalı. Ne olursa olsun dürüstlük ilkesini ihlal etmemeli, yeri gelince hatasını kabul etmeli ve bunun için farklı yollara başvurmamalıdır. Öğretmen şeffaf olmalı, öğrencinin gözündeki kahramanı asla öldürmemelidir”.

Öğretmen adaylarından, “Bilimsel Düşünmek” değerine sahip olan öğretmenlerin göstermesi gereken davranışları belirtmeleri istenmiştir. Öğretmen adaylarına göre “Bilimsel Düşünmek” değerine sahip olan öğretmenlerin göstermeleri gereken davranışlar Tablo 4’te verilmiştir.

Tablo 4. “Bilimsel Düşünmek” Değerine İlişkin Davranış Göstergeleri

Bilim Okur-yazarı olma	<ul style="list-style-type: none"> • Bilimsel yayınları takip ve öğrenmeye açık olma: 45 • Özellikle özel öğretim yöntemleri konusunda bilimsel verilerden sürekli faydalanma: 25 • Teknoloji kullanımı: 22 • Araştırmaya açık olma: 22 • Bilimsel veriler eşliğinde ders işleme: 14 • Genellemelerden kaçarak öğrenci merkezli ders işleme: 4
Din-Bilim ilişkisinin Farkında Olma	<ul style="list-style-type: none"> • Dersle anlatılanların bilimsel gerçeklere uygun olması: 64 • Kuranın teşvik ettiği ilmi gerçekleri teşvik konusunda öğretmenin duyarlı olması: 6 • Din ve bilim birlikteliğinin farkında olma: 4
Mantıksal Olma	<ul style="list-style-type: none"> • Rasyonel düşünme: 24 • Olay ve olgulara objektif bakabilme: 17 • Hurafelerden kaçınma: 16 • Doğruluk ilkelerine uygunluk: 10
Eleştirel Olma	<ul style="list-style-type: none"> • Geleneksel anlayıştan kurtulup yeniliklere açık olma: 42 • Eleştirel bakış açısına sahip olma: 20 • Dogmatik olmama: 4

Tablo 4'teki verilerden hareketle öğretmen adayları, İmam Hatip meslek dersleri öğretmenin bilimsel düşünmek değerine sahip olabilmesi için öncelikle "Bilim Okur-yazarı olma" davranışlarını göstermesi gerektiğini belirtmişlerdir. Öğretmen adaylarına göre öğretmenlerin bilim okur-yazarı olma göstergeleri ise, "Bilimsel yayınları takip ve öğrenmeye açık olma, özellikle özel öğretim yöntemleri konusunda bilimsel verilerden sürekli faydalanma, teknoloji kullanımı, araştırmaya açık olma, bilimsel veriler eşliğinde ders işleme, genellemelerden kaçarak öğrenci merkezli ders işleme" dir.

Öğretmen adaylarına göre, İmam Hatip meslek dersleri öğretmenin bilimsel düşünmek değerine olabilmeleri için "Din-Bilim İlişkisinin Farkında Olma" davranışlarını göstermesi gerektiğini belirtmişlerdir. Öğretmen adaylarına göre öğretmenlerin din-bilim ilişkisinin farkında olabilmeleri için ise, "Dersle anlatılanların bilimsel gerçeklere uygun olması, Kuranın teşvik ettiği ilmi gerçekleri teşvik konusunda öğretmenin duyarlı olması, din ve bilim birlikteliğinin farkında olma" davranışlarını göstermeleri gerekmektedir.

Öğretmen adaylarına göre, İmam Hatip meslek dersleri öğretmenin bilimsel düşünmek değerine olabilmeleri için "Mantıksal Olma" davranışlarını göstermesi gerektiğini belirtmişlerdir. Öğretmen adaylarına göre öğretmenlerin mantıksal olabilmeleri için ise, "Rasyonel düşünme, olay ve olgulara objektif bakabilme, hurafelerden kaçınma, doğruluk ilkelerine uygunluk" davranışlarını göstermeleri gerekmektedir.

Öğretmen adaylarına göre, İmam Hatip meslek dersleri öğretmenin bilimsel düşünmek değerine olabilmeleri için "Eleştirel Olma" davranışlarını göstermesi gerektiğini belirtmişlerdir. Öğretmen adaylarına göre öğretmenlerin eleştirel olabilmeleri için ise, "Geleneksel anlayıştan kurtulup yeniliklere açık olma, eleştirel bakış açısına sahip olma, dogmatik olmama" davranışlarını göstermeleri gerekmektedir. Öğretmen adaylarının bilimsel düşünmek değeriyle ilgili yazdıklarından bazı örnekler şunlardır:

"Öğretmen bilimsel yöntemlerle ders anlatmaya özen göstermelidir", "Kişisel görüşlerini doğru ve ideal olan o imiş gibi anlatmaz. Eskiye bağlı kalarak devam etmez, gelişmeleri takip eder ve öğrencilere anlattığı şeylere kaynak gösterir, dayanak sağlar", "Her dai düşünceleri eleştirilemez olarak görmemeli", "Belli kalıplara sıkışıp kalmaz. Yeniliklere açık olur", "Öğrencilere farklı açılardan konu değerlendirme yöntemini düşünceleriyle ve davranışlarıyla gösterir", "Alanı ile ilişkili olarak bilime hakim olmalı, öğrenciye bir öğretmenin kültürlü olduğunu gösterir ve öğrenci her alanda tatmin edebilmelidir", "Artık malumunuz bilgiler bilim süzgecinden geçmediği zama muhatabını etkilemesi biraz zor olabiliyor (Rasyonel düşünme). Bu nbakımdan öğretmenin bilgileri sorgulaması akılcı düşünmesi kendi doğruluk süzgecinden geçirip varsa zararları bunları da ayıklayıp öğrencilere sunmalıdır", "Öğretmen derslerde hurafelerden kaçınmalıdır", "Öğretmen yaptığı işin ciddiyetinin farkında olmalı, mesleğinde kullandığı bilgilerin, kavramların yardımcı kaynaklarının bilimsel ve ciddi dayanaklarının olması gerekir", "Alanıyla ilgili akademik literatü tarama ve kaynak tarama becerisine sahip olmalı. Öğretmen öğrencilere konuyu anlattığı esnada teknolojiden yararlanmasını bilmelidir."

Öğretmen adaylarından, "Farklılıklara saygı duyma" değerine sahip olan öğretmenlerin göstermesi gereken davranışları belirtmeleri istenmiştir. Öğretmen adaylarına göre "Farklılıklara saygı duyma" değerine sahip olan öğretmenlerin göstermeleri gereken davranışlar Tablo 5'te verilmiştir.

Tablo 5. “Farklılıklara Saygı Duyma” Değerine İlişkin Davranış Göstergeleri

Varlık olarak insana saygı	<ul style="list-style-type: none"> •Ayrımcılık yapmama: 56 •İnsan merkezli olma/herkesin önemli ve biricik olduğunun farkında ve bilincinde olma: 45
Öğrencinin zihinsel ve bedensel kapasitesine ve yeteneklerine saygı	<ul style="list-style-type: none"> •Bireysel farklılıkları dikkate alma: 40 •Farklılıkların zenginlik olduğu bilincinde olma: 44
Evrensel değerlere saygı	<ul style="list-style-type: none"> •Hoşgörü: 26 •Empati kurabilme: 10 •Adaletli olma: 8 •Özgürlük: 8 •Eşitlik: 6 •Eleştiriye açık olma: 4
Düşünsel Farklılıklara Saygı	<ul style="list-style-type: none"> •Farklı fikirlere saygı duyma: 18 •Fikir empoze etmeye çalışmama: 12 •Farklı bakış açıları geliştirebilme: 12 •Tek tipçi olmama: 10
Birlik ve beraberliğe saygı	<ul style="list-style-type: none"> •Ötekileştirmeme: 10 •Kutuplaştırıcı olmama/vazgeçme: 6 •Birlik ve beraberlik şuuru: 5
Özsaygı	<ul style="list-style-type: none"> •Taassup ve bağnazlık: 9 •Bencil olmama: 2

Tablo 5'teki verilerden hareketle öğretmen adayları, İmam Hatip meslek dersleri öğretmenin farklılıklara saygı duyma değerine sahip olabilmesi için öncelikle “Varlık olarak insana saygı” davranışlarını göstermesi gerektiğini belirtmişlerdir. Öğretmen adaylarına göre öğretmenlerin varlık olarak insana saygı göstergeleri ise, “Ayrımcılık yapmama, insan merkezli olma/herkesin önemli ve biricik olduğunun farkında ve bilincinde olma”dır.

Öğretmen adaylarına göre, İmam Hatip meslek dersleri öğretmenin farklılıklara saygı duyma değerine olabilmeleri için “Öğrencinin zihinsel ve bedensel kapasitesine ve yeteneklerine saygı” davranışlarını göstermesi gerektiğini belirtmişlerdir. Öğretmen adaylarına göre öğretmenlerin öğrencinin zihinsel ve bedensel kapasitesine ve yeteneklerine saygı davranışlarını gösterebilmeleri için ise, “Bireysel farklılıkları dikkate alma, farklılıkların zenginlik olduğu bilincinde olma” davranışlarını göstermeleri gerekmektedir.

Öğretmen adaylarına göre, İmam Hatip meslek dersleri öğretmenin farklılıklara saygı duyma değerine olabilmeleri için “Evrensel değerlere saygı” davranışlarını göstermesi gerektiğini belirtmişlerdir. Öğretmen adaylarına göre öğretmenlerin evrensel değerlere saygılı olabilmeleri için ise, “Hoşgörü, empati kurabilme, adaletli olma, özgürlük, eşitlik, eleştiriye açık olma” davranışlarını göstermeleri gerekmektedir.

Öğretmen adaylarına göre, İmam Hatip meslek dersleri öğretmenin farklılıklara saygı duyma değerine olabilmeleri için “Düşünsel Farklılıklara Saygı” davranışlarını göstermesi gerektiğini belirtmişlerdir. Öğretmen adaylarına göre öğretmenlerin düşünsel farklılıklara saygılı olabilmeleri için ise, “Farklı fikirlere saygı duyma, fikir empoze etmeye çalışmama, farklı bakış açıları geliştirebilme, tek tipçi olmama” davranışlarını göstermeleri gerekmektedir.

Öğretmen adaylarına göre, İmam Hatip meslek dersleri öğretmenin farklılıklara saygı duyma değerine olabilmeleri için “Birlik ve beraberliğe saygı” davranışlarını göstermesi gerektiğini belirtmişlerdir. Öğretmen adaylarına göre öğretmenlerin birlik ve beraberliğe saygılı olabilmeleri için ise, “Ötekileştirmeme, kutuplaştırıcı olmama/vazgeçme, birlik ve beraberlik şuuru” davranışlarını göstermeleri gerekmektedir.

Öğretmen adaylarına göre, İmam Hatip meslek dersleri öğretmenin farklılıklara saygı duyma değerine olabilmeleri için “Özsaygı” davranışlarını göstermesi gerektiğini belirtmişlerdir. Öğretmen adaylarına göre öğretmenlerin özsaygılı olabilmeleri için ise, “Taassup ve bağınazlık, bencil olmama” davranışlarını göstermeleri gerekmektedir. Öğretmen adaylarının farklılıklara saygı duyma değeriyle ilgili yazdıklarından bazı örnekler şunlardır:

“Bu değer sadece öğretmende değil her insanda bulunması gereken özelliktir. Farklılıklara saygı duyan öğretmen öğrencileri arasında ayırım yapmaz. Dili, dini, ırkı ne olursa olsun ona saygı duyar. Onu benimsemese bile ona ksaygılı olmak zorundadır. Aynı zamanda bu farklılıklardan öğreneceği çok şeyi olduğunu da bilir”, “Eğitimde en önem verdiğim konulardan biri budur. Farklılıklar insanlar için çok değerli bir zenginliktir. Bu değer sahip öğretmen farklı özelliklere sahip olan bireylere hiç bir zaman önyargıyla yaklaşmaz aksineher farklılığın içindeki zenginliği bulmaya çalışır”, “Hayata tek bir panaromadan bakmaz. Hayat tekil değil çoğuldur. Öğretmenin bunun idrakinde olması gerekir”, “Sınıf içinde ve dışında farklılıklara saygı duyup insan olduğu için koşulsuz kabul eder”, “Kendi fikrine saygı duyduğu kaadar, herkesin fikrine saygı duyar. Her insanın farklı olduğu gibi farklı fikirlerinde olduğu bilincindedir. Her rengin farklı bir zenginlik olduğunu bilir ve her renge saygılıdır”, “Öğretmen tek tip insan yetiştirme fikrinden uzaklaşmalıdır”, “Empati kurabilmelidir”, “Öğretmenler genellikle tüm öğrencilerin aynı davranan ve aynı düşünen robotlar olmasını ister ve o yönde bir ders işler. Her öğrencinin farklı bir kişiliği, farklı bir aile yapısı, farklı sosyal çevresi ve farklı düşüncelerinin olduğu unutulmamalı ve buna uygun bir şekilde davranmalı. Farklılıklar zenginliktir.”

Öğretmen adaylarından, “Mesleğine Bağımlılık Duyma” değerine sahip olan öğretmenlerin göstermesi gereken davranışları belirtmeleri istenmiştir. Öğretmen adaylarına göre “Mesleğine Bağımlılık Duyma” değerine sahip olan öğretmenlerin göstermeleri gereken davranışlar Tablo 6’da verilmiştir.

Tablo 6. “Mesleğine Bağımlılık Duyma” Değerine İlişkin Davranış Göstergeleri

Mesleğine sevgi duymak	<ul style="list-style-type: none"> •Mesleğini sevmek/aşk: 101 •Öğrencileri sevmek ve onlarla iletişim içinde olmak: 19 •Öğretmenliği hayatın tamamına yayma hayat felsefesi haline getirme: 18 •Mesleki heyecana her daim sahip olmak: 13 •Sadece para için yapmamak: 8 •Özveri: 6 •Şikayetçi olmamak: 4
Mesleğine saygı duymak	<ul style="list-style-type: none"> •Kutsallık atfetmek: 40 •Mesleğine değer vermek: 29
Mesleki sorumluluklarının farkında olmak	<ul style="list-style-type: none"> •Mesleğinin gereklerini yerine getirmek: 24 •Sorumluluk bilincinde olma: 12 •Mesleğini kötüye kullanmamak: 3

Tablo 6’daki verilerden hareketle öğretmen adayları, İmam Hatip meslek dersleri öğretmenin mesleğine bağımlılık duyma değerine sahip olabilmesi için öncelikle “Mesleğine sevgi duymak”

davranışlarını göstermesi gerektiğini belirtmişlerdir. Öğretmen adaylarına göre öğretmenlerin sesleğine sevgi duyma göstergeleri ise, “Mesleğini sevmek/aşk, öğrencileri sevmek ve onlarla iletişim içinde olmak, öğretmenliği hayatın tamamına yayma hayat felsefesi haline getirme, mesleki heyecana her daim sahip olmak, sadece para için yapmamak, özveri, şikayetçi olmamak”tır.

Öğretmen adaylarına göre, İmam Hatip meslek dersleri öğretmenin mesleğine bağımlılık duyma değerine sahip olabilmesi için “Mesleğine saygı duymak” davranışlarını göstermesi gerektiğini belirtmişlerdir. Öğretmen adaylarına göre öğretmenlerin mesleğine saygı duyma davranışlarını gösterebilmeleri için ise, “Kutsallık atfetmek, mesleğine değer vermek”tir.

Öğretmen adaylarına göre, İmam Hatip meslek dersleri öğretmenin mesleğine bağımlılık duyma değerine sahip olabilmesi için “Mesleki sorumluluklarının farkında olmak” davranışlarını göstermesi gerektiğini belirtmişlerdir. Öğretmen adaylarına göre öğretmenlerin mesleki sorumluluklarının farkında olma davranışlarını gösterebilmeleri için ise, “Mesleğinin gereklerini yerine getirmek, sorumluluk bilincinde olma, mesleğini kötüye kullanmama” davranışlarını göstermeleri gerekmektedir. Öğretmen adaylarının mesleğine bağlılık duyma değeriyle ilgili yazdıklarından bazı örnekler şunlardır:

“İnsan yetiştirdiğinin farkında olmalı. Öğretmenlik mesleğinin aynı zamanda fedakarlık mesleği olduğunu bilmeli ve mesleğine uygun hareket etmelidir. Yetiştirmek için model olmanın önemini farkında olmalıdır”, “Mesleği sevmek, aşk derecesinde sevmek gerekir”, “Mesleğini severek yapmalı ve bunu hissettirmelidir. Sürekli mesleğinden yakınmamalıdır”, “Mesleğini sevmeli, mesleğini maddiyat olarak değerlendirmemeli, alanına hakim olmalı ve kendini geliştirmelidir”, “Kutsal bir meslek seçtiğinin farkında olmalı ve sorumluluklarını yerine getirmelidir”, “Öğretmenlik mesleği kutsal bir meslek. Herkesin yapamayacağı, sevgiyi, sabrı ve meslek aşkını gerektirir”, “Mesleğin önemini kendisinin anlaması ve bunun gerektirdiği şekilde davranması gerekmektedir. Mesleğine duyduğu saygıdan dolayı mesleğini elden geldiğince en iyi şekilde yapmalıdır”, “Bu değere sahip öğretmen öğrenciye bir şeyler kazandırma çabasındadır. Maksadı ders saatlerini doldurmak, baştan sağmak değil mesleğinin gereklerini yerine getirmektir”, “Öncelikle öğretmenlik para kazanmak için yapılan bir meslek olarak değil gönüllülük esasına bağlı kalarak yapılması gereken iştir. Öğretmen hiçbir zaman insan yetiştirdiğini unutmadan mesleği bağlılığını bu çerçevede sürdürmelidir”, “İşine her gün mesleğe başladığı ilk günkü heyecan ve hevesle gider. Etrafına pozitif enerji yayar, idealisttir. Kendini her daim geliştirmeye çalışır.”

Öğretmen adaylarından, “Hoşgörü” değerine sahip olan öğretmenlerin göstermesi gereken davranışları belirtmeleri istenmiştir. Öğretmen adaylarına göre “Hoşgörü” değerine sahip olan öğretmenlerin göstermeleri gereken davranışlar Tablo 7’de verilmiştir.

Tablo 7. “Hoşgörü” Değerine İlişkin Davranış Göstergeleri

Prensip Sahibi Olma	<ul style="list-style-type: none"> •Farklılıklara değer verme kuşatıcı olma: 42 •Ayrımcılık yapmama: 9 •Öğrenciye değer verme: 8 •Duyarlı olma: 6 •Kontrollü disiplin uygulama: 4 •Adaletli olma: 3
Hataları ve Eksiklikleri Hoşgörme	<ul style="list-style-type: none"> •Empati:14 •Olumsuzlukları tolare edebilme:12 •Olumlu bakabilme: 10 •Anlayışlı olma: 9 •Kati kalpli olmama: 8 •Önyargılı olmamak: 6 •Affedici olma: 4
İyi Niyet	<ul style="list-style-type: none"> •Saygı ve sevgi: 21 •Merhamet ve şefkatli olma: 8 •Güler yüzlü olma: 7 •Samimiyet: 7 •Yumuşak huylu olma: 3 •Yapıcı tavır geliştirme: 3
Tahammül	<ul style="list-style-type: none"> •Sabırlı olma: 19 •Öğrencileri dinleyebilme: 6 •Bazı şeylere göz yumma: 4

Tablo 7’deki verilerden hareketle öğretmen adayları, İmam Hatip meslek dersleri öğretmenin hoşgörü değerine sahip olabilmesi için öncelikle “Prensip Sahibi Olma” davranışlarını göstermesi gerektiğini belirtmişlerdir. Öğretmen adaylarına göre öğretmenlerin prensip sahibi olma göstergeleri ise, “Farklılıklara değer verme kuşatıcı olma, ayrımcılık yapmama, öğrenciye değer verme, duyarlı olma, kontrollü disiplin uygulama, adaletli olma”dır.

Öğretmen adaylarına göre, İmam Hatip meslek dersleri hoşgörü değerine sahip olabilmesi için “Hataları ve Eksiklikleri Hoşgörme” davranışlarını göstermesi gerektiğini belirtmişlerdir. Öğretmen adaylarına göre öğretmenlerin hataları ve eksiklikleri hoşgörebileri için ise, “Empati, olumsuzlukları tolare edebilme, olumlu bakabilme, anlayışlı olma, katı kalpli olmama, önyargılı olmama, affedici olma” davranışlarını göstermeleri gerekmektedir.

Öğretmen adaylarına göre, İmam Hatip meslek dersleri hoşgörü değerine sahip olabilmesi için “İyi Niyet” davranışlarını göstermesi gerektiğini belirtmişlerdir. Öğretmen adaylarına göre öğretmenlerin iyi niyet sahibi olabilmeleri için ise, “Saygı ve sevgi, merhamet ve şefkatli olma, güler yüzlü olma, samimiyet, yumuşak huylu olma, yapıcı tavır geliştirme” davranışlarını göstermeleri gerekmektedir.

Öğretmen adaylarına göre, İmam Hatip meslek dersleri hoşgörü değerine sahip olabilmesi için “Tahammül” davranışlarını göstermesi gerektiğini belirtmişlerdir. Öğretmen adaylarına göre öğretmenlerin tahammüllü olabilmeleri için ise, “Sabırlı olma, öğrencileri dinleyebilme, bazı şeylere göz yumma” davranışlarını göstermeleri gerekmektedir. Öğretmen adaylarının hoşgörü değeriyle ilgili yazdıklarından bazı örnekler şunlardır:

“Hoşgörü öğretmenliğin olmazsa olmazıdır. Bu anlayışla hareket edebilen bir öğretmen her türlü bireysel farkları dikkate alarak eğitim verebilir”, “Her insan hata yapabilir. Özellikle küçük yaşta

öğrenciler. Onlar hata yapacak biz öğretmenler düzelteceğiz. Sabırlı olmalı öğretmen, kararlı ve adil olmalı, öğrenciler arasında ayırım yapmamalıdır”, “Anlatacağımız ders İslamiyetle alakalı olduğundan, İslamiyet de hoşgörü dinidir. Bu nedenle öğretmen koşulsuz hoşgörü sahibi olmalıdır”, “Hoşgörülü olmayan öğretmen zaman kaybindan başka bir şey değildir. Hoşgörülü öğretmende her zaman öğrencilerinin ve çevresindeki bireyleri kalbine giden yolda en önemli kapının anahtarı vardır”, “Hoşgörü, muhabbet, sevgi ve saygı hayatın özüdür. Bu olmadıktan sonra samimiyet adına da bir şey olmayacaktır. Biz hoşgörmeliyiz ki Yaradan da bizi hoşgörsün”, “Farklılıklara saygı duymak gerekir. Öğrencilere önyargılı bakmadan dinleyerek, empati kurarak yardımcı olmak gerekir”, “Öğrencilerinin kişiliğine saygı duyar. Öğrencilerin hatalarını objektif şekilde değerlendirip hatalarını önünü alır, öğrencileri dışlamaz, hakaret etmez ve küçük düşürmez”, “Öğrencilerin hatalarına, yanlışlarına hoşgörülü davranmalıdır. Öğrencisinin koridordan geçerken hocamı da görevim diye düşündürtebilmelidir.”

SONUÇ

Öğretmen adaylarının, “Öğrenmeye açık olma” değerini diğer mesleki değerlere oranla daha fazla önemsedikleri tespit edilmiştir. Bu durumun nedeni, değer, günümüz din eğitimi gerektirdiği zihniyet dönüşümünün gerçekleştirilmesinde çok önemli role sahip olmasıyla açıklanabilir. Bilim ve teknolojiye baş döndürücü gelişmeler, öğrencinin dini eğitimi de önemli ölçüde etkilemekte, öğretmenlerin öğrencilerin içinde yaşadığı her alanda gelişmelerini, değişmelerini, yenileşmelerini takip etmeyi zorunlu hale getirmektedir. İmam Hatip meslek dersleri öğretmenleri öğrencinin, her alanda gerçekleşen gelişmeleri takip etme, değişimlerden kaynaklanan sorunları çözme, çağın gerektirdiği dönüşüme uyum sağlama gibi husularda öğrenciye rehberlik edebilecek donanımda olması gerekmektedir. Bu bağlamda, öğretmen adaylarının, meslek dersi öğretmenlerinden bu niteliklere sahip olmalarını beklemeleri olumludur.

Öğretmen adaylarına göre öğretmenlerin sahip olmaları gereken mesleki değerlerden biri de “Farklılıklara saygı duyma”dır. Öğretmen adayları tarafından ilgili değer, din öğretimi bağlamında özellikle önemsenmiştir. Çünkü ilgili değer, İmam Hatip Lisesi öğretim programlarının dayandığı felsefe gereği etkili din öğretiminin gerçekleşmesi için öğrencilerin bireysel farklılıklarına önem verilmesi gerektiğine vurgu yapılmaktadır. Öğrencilerin dini bilgiyi yapılandırmalarında içinde yaşadıkları toplum, o toplumun kültürü, kültürü oluşturan öğeler (etnik köken, dil, din, sosyo-ekonomik düzey vb.) önem taşımaktadır. Yapılandırmacı yaklaşıma göre bilgi öğrenen tarafından oluşturulur ve bireyin ön yaşantıları bilginin yapılandırılmasında etkilidir. Bu nedenle etkili öğrenmenin gerçekleşmesi için öğretmenlerden bireysel farklılıklara, bu farklılıklara etki eden etmenlere (etnik köken, dil, din, yaş, cinsiyet, zeka vb.) duyarlı olması beklenmektedir. Bu açıdan öğretmen adaylarının gerek programın felsefesini içselleştirme gerekse bu değeri öğretmenlerden beklemeleri itibarıyla sonuç oldukça önemlidir.

Öğretmen adayların göre “sorumluluk sahibi olma” değerine sahip öğretmenlerin göstermesi gereken davranışlar öncelikle öğretmenin kendi ve mesleki gelişim konusunda yğunlaşmaktadır. Bu değere ait davranış göstergeleri, öğretmenin rol model olması ve bu durumun getirdiği gerekliliklerin yerine getirilmesiyle ilgilidir. Ayrıca öğretmenin öğrencilere ve topluma olan sorumluluklarını yerine getirmesiyle ilgili davranış göstergeleri de öğretmen adayları tarafından ifade edilmiştir. Öğretmen adayları, öğretmenlik alanları din eğitimi olduğu için sorumluluğu ayrıca dini sorumluluklar üzereinden ifade etmeyi tercih etmişlerdir.

Öğretmen adayları İmam Hatip meslek dersleri öğretmenlerinin mesleki bağlılık ve hoşgörü değerleri de özellikle önemsedikleri görülmektedir. İcra edecekleri alan din eğitimi olması itibarıyla öğretmenliği “aşk, kutsallık” metaforlarıyla tanımlamışlardır. Öğretmen adayları bu bağlamda mesleki aşkın emekli oluncaya kadar devam etmesi, ve mesleğin gereklerini yerine getirmede hassas olunması

gerektiğini ifade etmişlerdir. Aynı zamanda din eğitimi noktasında bilimsellik değeri üzerinde hassasiyetlerini ifade etmişlerdir.

Öğretmen adaylarının belirlenen mesleki etik ilkelerine verdikleri cevaplar genel olarak değerlendirildiğinde, öğretmen adaylarının İmam Hatip meslek dersleri öğretmeni olduklarında mesleki etik bağlamında mesleklerini iyi ir şekilde icra edecekleri düşünülebilir. Ayrıca bazı öğretmen adaylarının ifadelerinden, öğretmenlik uygulamasında gördükleri bir takım etik dışı davranışlarında hareketle kendilerinin doğru olanı nasıl yapacaklarını belirtmişlerdir. Bu durum mesleki etik davranışların farkında olma ve duyarlı olma bağlamında önemlidir.

KAYNAKÇA

Emine Kolaç, Ruhan Karadağ, "Türkçe Öğretmeni Adaylarının "Değer" Kavramına Yükledikleri Anlamlar ve Değer Sıralamaları", İlköğretim Online, 11/3 (2012): 762-777.

Feridun Sezgin, " İlköğretim Okulu Öğretmenlerinin Bireysel ve Örgütsel Değerlerinin Uyumunu (Ankara İli Örneği)" "Doktora Tezi", Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü.

İnayet Aydın, Yönetmel, Mesleki ve Örgütsel Etik, Ankara: Pegem Akademi Yayınları, 2012, s. 43.

MEB, Milli Eğitim Bakanlığı Talim Terbiye Kurulu Başkanlığı, İlköğretim Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Dersi Öğretim Programı, Ankara: MEB Yayınları, 2005.

Menşure Kolçak, Meslek Etiği, Bursa: Ekin Yayınları, 2013.

Mücahit Arpacı, "Din Kültürü Ve Ahlak Bilgisi Öğretmeni Adaylarının Değer Ve Değerler Eğitimine İlişkin Görüşleri", Din Bilimleri Akademik Araştırma Dergisi, 13/2 (2013):205-228

Mücahit Arpacı, "Öğretmen ve Velilerin İDKAB Dersinde Değerler ve Değerler Eğitimi Hakkındaki Görüşleri -Diyarbakır Örneği-", Marife Dini Araştırmalar Dergisi, 14/2 (2014): 107-121.

Nuran Öztürk Başpınar, Demet Çakıroğlu, Meslek Etiği, Ankara: Nobel Akademik Yayıncılık, 2012.

Selahattin Turan, Dilek Aktan, "Okul Hayatında Var Olan ve Olması Düşünülen Sosyal Değerler", Türk Eğitim Bilimleri Dergisi, 6,/ 2 (2008): 227-259.

Vedat Aktepe, Selma Yel, "İlköğretim Öğretmenlerinin Değer Yargılarının Betimlenmesi: Kırşehir İli Örneği", Türk Eğitim Bilimleri Dergisi, 7/ 3 (2209): 607-622.